2-ДӘРІС

Қазақстан Республикасының экологиялық саясаты және құқықтық негіздері

Қоршаған ортаны құқықтық қорғау және орнықты даму бағдарламалары

> Табиғатты қорғау — экологиялық қауіпсіздіктің және орнықты дамудың негізі.

Дәрістің мақсаты мен міндеттері

01
Құқықтық негіз

Экологиялық саясатты реттейтін конституциялық және заңнамалық нормаларды түсіндіру.

02
Қорғау тетіктері

Экологиялық мониторинг, аудит, мемлекеттік бақылау және жауапкершілік құралдарын талдау.

03
Орнықты даму

Мемлекеттік экологиялық тұжырымдамалардың тарихи маңызы мен даму басымдықтарын қарастыру.

Негізгі сұрақ: өндірістің дамуы мен табиғи ортаны қорғау арасындағы тепе-теңдік қалай қамтамасыз етіледі?

Қазақстандағы экологиялық құқықтың дамуы

1994

Құқықтық реформаның мемлекеттік бағдарламасы.

1995

Тәуелсіз Қазақстанның алғашқы Конституциясы қабылданды.

2003–2007

Экологиялық қауіпсіздік тұжырымдамасы және алғашқы Экология кодексі.

2021

№400-VI Экология кодексі қабылданды.

2026

Жаңа Конституция 1 шілдеде күшіне енді.

Қолданыстағы Конституцияның 37-бабы табиғатты сақтау және қолайлы қоршаған ортаны қорғау қағидаларын бекітеді.

Қоршаған ортаны құқықтық қорғау жүйесі

Алдын алу

Ластану қаупін ерте анықтау, ықтимал әсерді бағалау және экологиялық талаптарды белгілеу.

Реттеу

Рұқсаттар, нормативтер және табиғат пайдалануға қойылатын құқықтық талаптар.

Қорғау

Атмосфералық ауаны, су мен жер ресурстарын, орманды және биоалуантүрлілікті сақтау.

Бақылау

Экологиялық мониторинг, қадағалау және талаптардың орындалуын тексеру.

Жауапкершілік

Құқық бұзушылықты анықтау, зиянды өтеу және заңда көзделген шараларды қолдану.

Қалпына келтіру

Ластанған аумақтарды сауықтыру, қалдықтарды басқару және экожүйелерді қорғау.

Экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетіктері

- Экологиялық мониторинг
- Қалдықтарды басқару
- Қоршаған ортаға әсерді бағалау
- Табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану
- Экологиялық аудит
- Экологиялық сақтандыру
- Мемлекеттік экологиялық бақылау
- Зиянның алдын алу және оны өтеу

Мониторинг — қоршаған ортаның жай-күйін бақылау; аудит — кәсіпорынның экологиялық қызметін жүйелі бағалау.

ТАРИХИ МЕМЛЕКЕТТІК ҚҰЖАТ

2004–2015 жылдарға арналған экологиялық қауіпсіздік тұжырымдамасы

2003 жылғы 3 желтоқсандағы №1241 Жарлықпен мақұлданған тұжырымдама экологиялық қауіпсіздікті кезең-кезеңімен қамтамасыз етуді көздеді.

2004–2007

Ластану деңгейін төмендету және тұрақтандыру жөніндегі іс-қимыл жоспарын әзірлеу.

2008–2010

Қоршаған орта сапасының көрсеткіштерін тұрақтандыру және экологиялық талаптарды жетілдіру.

2011–2015

Қоршаған ортаның сапасын жақсарту және орнықты даму үшін қолайлы жағдайлар қалыптастыру.

Құқықтық мәртебесі: құжаттың күші 2011 жылғы 13 сәуірде жойылған.

2007–2024 жылдарға арналған орнықты дамуға көшу тұжырымдамасы

Э
Экономикалық даму

Өндіріс тиімділігі, ресурстарды үнемдеу және технологияларды жаңғырту.

Ә
Әлеуметтік даму

Халықтың әл-ауқаты, денсаулығы және өмір сапасы.

Т
Экологиялық тұрақтылық

Табиғи ресурстарды сақтау және экожүйелерге түсетін жүктемені азайту.

Орнықты даму — қазіргі ұрпақ қажеттіліктерін келешек ұрпақтың мүмкіндіктеріне қатер төндірмей қанағаттандыру.

Ескерту: 2006 жылғы №216 Жарлықтың күші 2011 жылғы 13 сәуірде жойылған.

ҚАЗІРГІ ЗАҢНАМАЛЫҚ ЖҮЙЕ

Экологиялық талаптарды өндірісте іске асыру

Құқықтық база

2026 жылғы Конституция және 2021 жылғы Экология кодексі.
Экологиялық талаптарды орындау мемлекеттік реттеудің маңызды бөлігі.

Кәсіпорынның міндеттері

Өз қызметінің қоршаған ортаға әсерін есепке алу, тиісті талаптарды сақтау және ластанудың алдын алу.

Әсерді анықтау → Бағалау → Алдын алу → Мониторинг

Қоршаған ортаға әсерді бағалаудың міндеттілігі қызмет түрі мен заңда белгіленген өлшемдерге байланысты анықталады.

ИНЖЕНЕРЛІК ҚОЛДАНУ

Жылуфизикалық нысанды экологиялық бағалау мысалы

Мысал нысан: жылу электр орталығы. Бағалау кезінде шығарындылар, су пайдалану, қалдықтар мен энергия тиімділігі бірге қарастырылады.

Атмосфера

NO_x, SO_2, қатты бөлшектер және парниктік газдар шығарындылары.

Су ресурстары

Технологиялық су тұтыну, сарқынды су және жылулық әсер.

Қалдықтар

Күл-қож, сүзгі қалдықтары және оларды қауіпсіз басқару.

Экологиялық бағалаудың мақсаты — ықтимал әсерді анықтау, азайту шараларын негіздеу және олардың тиімділігін бақылау.

ҚОРЫТЫНДЫ

Негізгі тұжырымдар және бақылау сұрақтары

Негізгі қорытындылар

Экологиялық құқық табиғат пен қоғам арасындағы қатынастарды реттейді.
Мониторинг, аудит және мемлекеттік бақылау табиғатты қорғаудың маңызды тетіктері.
Орнықты даму экономикалық, әлеуметтік және экологиялық мүдделерді үйлестіреді.

Бақылау сұрақтары

1. Экологиялық құқық дегеніміз не?
2. Мемлекеттік экологиялық бақылаудың міндеті қандай?
3. Тарихи тұжырымдамалар қандай мақсаттарды көздеді?
4. Жылуфизикалық нысанның әсері қалай бағаланады?

Дереккөздер: дәрістің бастапқы материалы; ҚР Конституциясы (2026); ҚР Экология кодексі (2021); «Әділет» құқықтық ақпараттық жүйесі.